

Katy Turton

İngiltere’de Highlands and Islands Üniversitesi’nde Rus tarihi üzerine dersler vermektedir. Tarihte kadınların rolüne özel ilgi duymaktadır. Moskova ve St. Petersburg’daki devlet arşivlerinde ve kütüphanelerde yaptığı derinlikli araştırmaların sonucunda *Forgotten Lives (Unutulmuş Yaşamlar - 2007)* ve *Family Networks and the Russian Revolutionary Movement (Aile Ağları ve Rus Devrimci Hareketi - 2018)* kitaplarını yazdı. Ayrıca yine Rus devriminde kadınların rolünü öne çıkaran ilk romanı *Blackbird’s Song (Karatavuğun Şarkısı)* 2021’de yayımlandı. Eşi ve iki oğluyla birlikte Highlands’de yaşıyor.

Eserin orijinal adı:
Forgotten Lives
The Role of Lenin's Sisters in the Russian
Revolution, 1864-1937
(Palgrave Macmillan, 2007)

UNUTULMUŞ YAŞAMLAR
Rus Devrimi'nde Lenin'in Kız
Kardeşlerinin Rolü, 1864-1937

Katy Turton

İngilizceden Çeviren

Özlem Koşar

Yordam Kitap: 432 • **Unutulmuş Yaşamlar** • Katy Turton
ISBN 978-605-172-594-9 • *Çeviri: Özlem Koşar • Redaksiyon: Cem Erođul*
Düzeltilme: Didem Gerçek • Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç
Birinci Basım: Şubat 2023
© Katy Turton, 2007; © Yordam Kitap, 2022

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Çağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

UNUTULMUŞ YAŞAMLAR

Rus Devrimi'nde Lenin'in Kız
Kardeşlerinin Rolü, 1864-1937

İÇİNDEKİLER

FOTOĞRAF LİSTESİ	9
TEŞEKKÜR	10
TRANSLİTERASYON SİSTEMİ VE TARİHLERE DAİR AÇIKLAMA	11
GİRİŞ	13
Kaynaklar hakkında	20
1. ÇOCUKLUK VE EĞİTİM	25
Öğrenme eğrisi	33
Büyük kardeşler	37
Sonraki kuşak	43
Son katılımcı	50
2. YERALTI	53
Kıvılcım	64
“Devrim başlıyor”	74
3. SARATOV’DAN ŞUBAT’A	88
Yeni projeler	97
Devrim yılı	110
4. DEVRİM GERÇEKLEŞİR	117
Büyük Rabsel’kor dostu	121
Devrimin çocukları	129
Yeni bir tarih	139
Aile hayatı	144
5. YENİ DÜZEN	151
Fırtınanın ortasında	153
Fırtınanın kıyısında	175
İlyiç Üniversitesi	181

6. KIZ KARDEŞLER VE TARİH	186
Lenin hakkında yazmak	186
Kız kardeşlerin hikâyesi	195
Miras	203
SONUÇ	217
NOTLAR	223
Ek 1: Ulyanov Soyağacı	265
Ek 2: Kronoloji	266
Ek 3: Kim Kimdir?	278
Ek 4: Anna İlyiniçna Ulyanova-Yelizarova'nın Eserlerine Ait Kaynakça ..	289
Ek 5: Mariya İlyiniçna Ulyanova'nın Eserlerine Ait Kaynakça	293
Kaynakça Seçkisi	297
DİZİN	314

Fotoğraf Listesi

1 Ulyanov ailesi, 1879	90
2 Mariya Aleksandrovna, Mariya İlyiniçna, Anna'nın kocası Mark Yelizarov ve Dmitriy, 1902	92
3 Anna ve Mariya Saratov'da, 1912	92
4 Mariya ve Vladimir, 1923	107
5 Mariya, 1930	115
6 Mariya, Nadejda ve Dmitriy	146
7 Mariya ve Nadejda, 1936	147

Teşekkür

Tüm fotoğraflar David King Koleksiyonu'nun izniyle basılmıştır.

TEŞEKKÜR

Hazırlanması yedi yıl süren bu kitap için bu süre boyunca bana yardım etmiş olan çeşitli kişi ve kurumlara teşekkür borçluyum. İlk teşekkürüm, doktora danışmanlarım Rebecca Kay ile Lenin'in kız kardeşleri konusunu bana öneren James White'a. Her ikisi de bu kitabın temelini oluşturan tezimi araştırıp yazmamda benden çok kıymetli yardım ve desteklerini esirgemedi. Bu eserin çeşitli yönleriyle ilgili olarak yaptıkları faydalı yorumlar için Melanie Iliç, Eleanor Gordon ve Moira Donald'a teşekkür ederim. Çalışmam onların sayesinde daha iyi bir hâle geldi. Her türlü maddi hata veya yorum hatası elbette benim sorumluluğumdadır.

Glasgow Üniversitesi Orta ve Doğu Avrupa Araştırmaları Bölümü, tez araştırmam için mükemmel bir ortam sağladı. Belfast, Queen's Üniversitesi Tarih ve Antropoloji Fakültesi, kitabı tamamlarken beni cömertçe destekledi. Doktora çalışmama maddi kaynak sağlayan SAAS {Students Awards Agency Scotland} ve AHRC'ye {Arts and Humanities Research Council} müteşekkirim. Belge ve malzeme bulma konusundaki yardımlarından dolayı RGASPI {Rusya Sosyo-Politik Tarihi Devlet Arşivi}, GARF {Rusya Federasyonu Devlet Arşivi} ve Moskova Devlet Kütüphanesi çalışanlarına ve ayrıca, koleksiyonundaki Ulyanov aile fotoğraflarından bazılarını kullanmama izin veren David King'e teşekkür ederim.

Aileme, Dorothy McPhillimy ve Moir'lara, Applecrosser'lar ve *Top-up* hocalarına teşvik ve destekleri için minnettarım. Son olarak, en büyük teşekkürü eşim Grant'e borçluyum. Kendisi bu uzun proje boyunca bana sayısız şekilde destek oldu ve isteyebileceğim tüm sevgi ve esini sundu. Bu kitabı ona adıyorum.

TRANSLİTERASYON SİSTEMİ VE TARİHLERE DAİR AÇIKLAMA

Kitabın tamamında Kongre Kütüphanesi transliterasyon sistemini kullandım.

Bolşevikler 14 Şubat 1918'de Rus takvimini değiştirene kadar Ruslar, Avrupa'nın geri kalanında kullanılan Gregoryen (yeni biçim) takvimi değil, Jülyen (eski biçim) takvimi kullanmaktaydı. Jülyen takvim, 19. yüzyılda Gregoryen takvimin on iki gün gerisinde, 20. yüzyılda ise on üç gün gerisindeydi. 14 Şubat 1918 öncesi tarihler için Jülyen takvimi kullandım.

GİRİŞ

1932’de tarihçi D.S. Mirskiy, Lenin’in kız kardeşleri Anna ve Mariya Ulyanova’nın, “Sosyal Demokrat Parti ve sonrasında Komünist Parti’nin öyle ya da böyle önde gelen üyeleri” olduğu hükmünde bulunuyor, ancak ifadesini, “muazzam Vladimir İlyiç figürü kız kardeşlerin devrimci önemini hem öne çıkarmış, hem de gölgede bırakmıştır” yorumuyla netleştiriyordu.¹

Bu, ünlü bir erkeğin karısı, sevgilisi ya da kız kardeşi olan kadınları araştıran tüm tarihçilerin karşılaştığı bir sorundur. Kocalarının, sevgililerinin ya da erkek kardeşlerinin başbakan, başkan, kâşif ya da mucit olması bu kadınların özgül başarılarını gölgede bırakır.² Lenin’in yaşamı, karısı Nadejda Konstantinovna Krupskaya, sevgilisi İnessa Armand, üç kız kardeşi Anna, Olga (1891’de öldü) ve Mariya’nın yanı sıra, Aleksandra Kollontay gibi devrimci yoldaşları ve sekreter kadrosu dâhil olmak üzere kadınlarla çevrelenmiş olarak geçti. Genellikle Lenin biyografilerinde bu kadınların hepsine, kendisi veya çalışması için dönemsel öneme sahip, “ona tapan, ona hizmet için çırpınan kadınlar” olarak satır arasında değinilir.³ Anna, Olga ve Mariya’nın durumundaysa, bu kadınların Lenin’le ilişkilerinin Lenin’in seçimiyle değil şans eseri meydana gelmesi, onun “yalnızca” kız kardeşleri olmaları, onlara Lenin’in yaşamı boyunca karşılaştığı kadınlardan bile daha az tarihsel ilgi gösterilmesine neden olmuştur. Lenin biyografilerinde kız kardeşlerine, yalnızca çocukluk çağı ve ilk devrimci döneminde ve bir de özellikle Mariya’nın kendisine baktığı has-

talığı sırasında değinilir.⁴ Bu yıllar arasında okuyucu, Lenin'in kız kardeşleriyle hiçbir anlamlı iletişimi olmadığı ve kız kardeşlerinin onun hayatında (ya da devrimci harekette) hiç rol oynamadığı varsayımına terk edilir.

Bu, Stites'in *The Women's Liberation Movement in Russia* (Rusya'da Kadınların Özgürlük Hareketi) eserinde görüldüğü gibi, Rus devrim tarihinde tekrarlanan bir kalıptır. Stites, devrimin gerçekleştiği 1917 yılında kadınların, yalnızca Şubat Devrimi'nin öncüsü ve Ekim'de Geçici Hükümet'in savunucusu görevi gördüğünü öne sürer.⁵ Kadınlar ara dönem tarihinde ortaya çıkmaz, çünkü o sırada yüksek iktidar mevkilerinde yoklardır ve tarihin gidişatını değiştiren önemli kararlara dâhil edilmemişlerdir. Bu nedenle, diye devam eder, "nüfusun kadınlardan oluşan yarısının [1917] sürecinde oynadığı rolü abartmaya çalışmanın hiçbir anlamı yoktur."⁶

Ancak her ne kadar kadınlar alınan politik kararlara eşit şekilde dâhil edilmemiş olsa da, onlar orada, binalarda, politikacıların çevresindeydi ve her türlü faaliyetin içindeydi. Örneğin, Ekim günlerinde Lenin'in kız kardeşleri Anna ve Mariya ile Troçki'nin karısının Bolşevik karargâhında bulduklarını belirten kaynaklar mevcuttur.⁷ Varlıkları kayıt altına alınmamış hatta fark edilmemiş olsa bile, hiç şüphesiz başka kadınlar da vardı. O günlere dair kadınlara yapılan atıflar pek seyrek, çünkü çağdaşları onları önemli görmüyordu; ancak günümüzden bakıldığında bu tavır, tarihteki önemli olaylarda kadınları görünmez olmaya mahkûm ediyor.

Lenin'in kız kardeşleri söz konusu olduğunda, tarih içindeki konumları yalnızca göz ardı edilip unutulmakla kalmamış, birçok durumda, yaşamlarının basmakalıp bir biçimde betimlenmesinin sonucu olarak yok sayılmıştır. N. Valentinov'un tanımından esinlenerek ben buna güneş sistemi miti diyorum. Lenin ile ilk olarak 1904'te tanışan bir devrimci olan Valentinov, Mariya'nın "neredeyse idolleştirdiği" ve Anna'nın "kâhin" ola-

rak gördüğü Vladimir'in, "Ulyanov ailesi gezegen sisteminin güneşi" gibi olduğunu yazmıştı.⁸ Güneş sistemi miti, Sovyet/Rus ve Batılı metinlerde de benzer şekilde tekrar edilmiştir. Örneğin, Tumarkin, Ulyanov kadınlarının, "ailenin erkek üyelerinden birine 'yıldız' payesi verme eğiliminde [...] olduğunu" öne sürer.⁹

Kız kardeşlere dair bu betimleme, yaşamlarının tüm dönemlerindeki eylemlerine ve özelliklerine yapılan atıfları etkiler ve biçimlendirir. Anna, Olga ve Mariya'nın yaşamlarında tarihçilerin en çok ilgisini çeken dönem, çocukluklarıdır. Bunun nedeni, araştırmacıların Anna, Olga ve Mariya'nın çocukluk yıllarıyla ilgilenmesi değil, Lenin'in büyüdüğü yıllara tanıklık etmeleridir.¹⁰ Ancak Vladimir'in henüz Lenin ismini dahi almadığı Ulyanov'ların yaşamının bu aşamasında bile kız kardeşler, erkek kardeşlerine hizmet etme peşinde kendi ihtiyaç ve tutkularını feda eden, kendilerini ona adanmış hayranları olarak betimlenir. Service, ailenin erken dönemlerini şöyle anlatır:

[Vladimir], hediyelere boğulması ya da sürekli olarak başıboş bırakılması anlamında "şımartılmış" değildi. Ancak [...], onu sevgi dolu bir beklentiyle yüreklendiren bir hâleyle sarılmıştı. Annesi ona bitmek tükenmek bilmeyen bir özen gösteriyor, kız kardeşleri Anna, Olga ve –daha sonra– Mariya ihtiyaç duyduğu her yardımı sunuyordu. [...] Genç bir erkek olarak, sonradan, dört kadın tarafından bakılıp büyütülmüş, bir anlamda şımarık bir çocuk hâline geldi.¹¹

Bu mite göre, kız kardeşlerine Marksizmi öğretip onları devrime yönlendiren Lenin'di. Anna'nın devrimci yoldaşlarından biri olan P.F. Kudelli şöyle yazmıştı: "Yaptığı okumalar ve Vladimir İlyiç'le olan sohbetlerinin etkisiyle Anna İlyiniçna'da Marksist bakış açısı şekillenmeye başladı."¹² Mariya'nın biyografisi yazarı V. Dyagilev şöyle diyordu: "Şüphesiz [Mariya] özellikle eğitim, okuma, kitap ve makale seçimi söz konusu olduğunda [Vladimir'in] izinden gidiyordu."¹³ Nadiren devrimci olarak

tanımlanan Olga bile tamamen Vladimir tarafından yönlendirilen biri olarak betimlenmiştir: “Olga’nın Marksist literatürle ağabeyinin yardımı sayesinde tanıştığı şüphesiz.”¹⁴ Olayların bu şekilde anlatılışı Batılı tarihçiler tarafından da kabul görmüş durumdadır.¹⁵

Devrimci harekete katılmalarının ardından kız kardeşler, ancak erkek kardeşlerinin talimatıyla hareket eden ve tüm yaşamlarını onun belirlediği görevleri yerine getirerek geçiren, Lenin’in sadık yardımcıları hâline geldi. Valentinov yeraltı yıllarına dair şöyle yazar:

Mümkün olan her şekilde hizmet, Ulyanov ailesinin mutlak öncelikli derdi ve tasası hâline geldi. Sonraki yıllarda; St. Petersburg’da kalırken, hastalığı esnasında, hapisteyken, sürgündeyken ve göç yıllarında [Vladimir’e] özel bir gayretle hizmet ettiler. Ailenin dikkati öyle kararlı bir şekilde Vladimir İlyiç’e çevrilmişti ki, Ulyanov’ların daha sonraki yaşamı [...] tuhaf bir izlenim oluşturur. Hiçbirinin [...] artık kendine ait bir yaşamı yoktu ve artık bağımsız bir varlık göstermiyorlardı. Aksine, yalnızca Ulyanov-Lenin’den yansıyan ışıkla, Lenin’in ailesine gönderdiği mektupları dolduran sayısız buyruk, rica ve günlük işi harfiyen yerine getirerek, akılları fikirleri onunla dolu olarak yaşıyorlardı.¹⁶

Possony de 1964’te hemen hemen aynısını öne sürmüş ve çalışmalarından ötürü kız kardeşleri övmek için açık bir çaba sarf etse de Lenin’in kadınları olarak bahsetmekle onları bir şekilde hakir görmüştü:

Lenin, yaşamı boyunca ailesindeki kadınların yardımına güven-di. Bu kadınlar –annesi, iki kız kardeşi ve daha sonra karısı- [...] onun yaşam uğraşısını ilerletmeye hevesli, adanmış hayranlarıydı. Lenin, sonu gelmez bir şekilde “yapılacak şeyleri” yazıyor ve onun talimatlarına uyan kadınları, sıklıkla ciddi özverilerde bulunup büyük riskler alıyordu.¹⁷

Güneş sistemi mitinin, kız kardeşlerin başka erkek ve kadınlarla girdiği ilişkilerin betimlenmesinde de etkisi vardır. Anna ve Mariya'nın her ikisi de Vladimir'in sevgisine rakip gördükleri ve erkek kardeşleriyle olan yakın ilişkisini kıskandıkları için Nadejda'yı hor görmekle suçlanmışlardır.¹⁸ Ayrıca Anna ve Mariya'nın erkeklerle ilişkilerinin, Vladimir'e olan yoğun sevgi ve adanmışlıklarının etkisi altında kaldığı da ima edilmiştir. Anna, sevgili erkek kardeşine karşı nazik, ancak kocasına karşı eleştirel ve aksi biri olarak betimlenir.¹⁹ Troçki, evlenmemiş bir kadın olarak Mariya'nın Lenin'le olan ilişkisindeki durumunu, "harcanmamış sevgisinin tüm gücünü ağabeyi Vladimir üzerinde yoğunlaştıran ketum ve inatçı bir kız kurusu" olarak tanımlar.²⁰

Nihayet Anna ve Mariya'nın devrimci faaliyeti, devrimden önce parti örgütçüsü ve yazışmaları yürüten kişiler olarak çalışan sadık birer Bolşevik ve devrimden sonra bir dizi üst düzey devlet ve parti görevinde bulunmuş olmaları gerçeğine rağmen, Batılı tarihçiler tarafından hemen hemen tamamen görmezden gelinmiş, bağımsız yaşamları güneş sistemi mitinin gölgesinde kalıp unutulmuştur. Ancak gerçek şu ki kız kardeşler, Bolşeviklerin kadınlara yönelik çalışmalarında pek yer almamışlardır; belki de en azından kısmen bu nedenle yaşamları, Rus devrimci hareketinde kadınların rolünü vurgulamak için çokça çaba sarf eden feminist tarihçilerin ilgisini çekmemiştir.

Bu kitabın iki amacı var: Birincisi, kız kardeşleri hakir gören ve onları İngiliz dilindeki tarih yazımında "dizinde bir referansa ya da tek bir sayfaya" indirgeyen betimlemeleri sorgulamak.²¹ İkincisi, Anna, Olga ve Mariya'nın yaşamları ve faaliyetlerini bu betimleniş biçiminden kurtarmak, onları yalnızca Lenin'in kız kardeşleri olarak değil, devrime gerçek katkı sunmuş devrimciler ve politik kişilikler olarak incelemek.

Yaklaşım bakımından bu kitap, telafi edici veya özcü olarak nitelenmekten kaçınmaya çalışmaktadır. Eski tip tarih, "eril erki

icra eden” ve özü itibarıyla maskülen olarak yorumlanabilecek bir dizi ölçüte göre başarılı olan “istisnai kadınlara” odaklanır.²² Bu kriterler yalnızca politik faaliyete ve kamusal bilinirliğe değer verir. Özcü yaklaşım, tarihte kadının konumunu tanımlayıp değerlendirirken, “eril” değerlerden farklılaşan yeni bir kriter dizisi kullanır. Özcü tarihçiler, kadını erkeklerden farklı ve ayrı bir grup olarak inceler ve kadınların kendine özgü bir biçimde tarihsel gelişmelere katkıda bulunduğunu ve tarihsel olayları yaşadığını öne sürer.²³ Aksine bu kitap, tarih tartışmalarında kadın ve erkeği aynı anda ele alan bütünlük bir yaklaşıma sahip olmayı hedefleyerek, “sentez” olarak adlandırılan şeyi sunuyor.²⁴ Anna, Olga ve Mariya’yı istisnai kadınlar olarak kabul ederken ev ve aile hayatlarından eğitimlerine ve politik kariyerlerine kadar yaşamlarının çeşitli yönlerini ele alıyor. Aynı zamanda, Ulyanov kadınlarının yaşamları boyunca üstesinden gelmek zorunda kaldığı toplumsal cinsiyet meselelerine olduğu kadar, kız kardeşlerin yaşamları boyunca ve daha sonra betimlenme biçimlerini etkileyen toplumsal cinsiyete dair beklentilere gereken önemi veriyor.

Bu bütünlük yaklaşımı tamamlama amacıyla Anna, Olga ve Mariya’nın yaşamları, kadınla erkeğin birlikte çalıştığı, dostluk ve aile oluşturduğu ve Rus toplumunu dönüştürmek için mücadele ettiği devrimci topluluk bağlamına yerleştirilmiştir. Anna, Olga ve Mariya’nın Lenin’le ilişkisi, politik olanla ailevi olanın karışımını içerir; çünkü onlar, onun kardeşi, yoldaşı ve mesai arkadaşıdır. Ulyanov ailesi, içinde destek ve tavsiye alışverişi yapılan ve gerek devrim öncesi gerekse sonrasında üst düzey politik işbirliği içinde olan, küçük bir devrimci ağ görevi görüyordu. Lenin’in parti liderliği rolünde başarılı olmasına bu ağın yardımcı olduğu öne sürülmüştür; ancak böylesine önemli bir devrimci şahsiyete bu kadar yakın olmak, Anna ve Mariya için de faydalı olmuştur.²⁵

Anna ve Mariya, elbette yalnızca erkek kardeşleriyle faaliyet yürütmedi. Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi (RSDİP), özellikle 1917 öncesinde, kadın ve erkek üyelerinin sıkı işbirliğiyle övünür ve hatta varlığını sürdürmesini buna bağlı görürdü.²⁶ Nitekim Anna ve Mariya, düzenli bir şekilde Lenin'le birlikte çalışmanın yanı sıra, aralarında N.İ. Buharin, M.S. Olminskiy, P.F. Kudelli ve Krjijanovskiy'ler gibi uzun yıllar partiye hizmet etmiş birçok başka üyeye de yakın faaliyette bulundu. Onların bu deneyimleri, yeraltı yıllarında ve Sovyet düzeninde, kadın ve erkeklerin nasıl birlikte çalıştığının ve aynı zamanda devrimci hareketin tarihine nasıl katkıda bulunduğunun örnekleridir.

Anna, Olga ve Mariya'nın yaşamlarını ele alırken, kız kardeşler ile Lenin arasındaki çeşitli bağların ve bunların algılanış biçimlerinin arasındaki farkı gözetmek faydalı olacaktır. Bu nedenle, Anna, Olga ve Mariya'nın, ailevi ve politik düzeyde işleyen ve kişi kültüründen etkilenmeyen, erkek kardeşleriyle günlük ilişkisinden bahsederken Vladimir ismini kullanacağım. Anna'nın da belirttiği gibi, kız kardeşler Vladimir'e ilk adıyla ya da adına küçültme eki getirerek seslenirdi: "Lenin, kardeşim Vladimir İlyiç'in takma adıydı. [Biz] kardeşleri, ona bu şekilde seslenmezdik."²⁷ Lenin ismi kullanıldığında bu, kız kardeşlerin, aile dışından olanların algıladığı biçimiyle, sonraki yazarların mitleştirdiği, Sovyetler Birliği'nin lideriyle olan ilişkisine işaret eder.

Genellikle yaptığım gibi Anna, Olga ve Mariya'dan kız kardeşler olarak bahsetmem, onları bağımsız birer devrimci olarak inceleme konusundaki kendi amacıma gölge düşüren Lenin merkezli bir yaklaşıma kaymak gibi görünebilir. Ancak bu terimi, sağladığı kolaylık ve üsluba ilişkin nedenlerle kullanmanın dışında, Anna, Olga ve Mariya'nın ortaklaştığı deneyim ve özellikleri vurgulamak için kullanıyorum. Bu durumlarda onlar birbirinin kız kardeşi.

Kaynaklar hakkında

Bu kitap birincil araştırmaya, arşiv araştırmasına dayanmaktadır. Malzemenin çoğunluğu, kız kardeşlerin Moskova'daki Rusya Sosyo-Politik Tarihi Devlet Arşivi (RGASPI) dosyalarından alınmıştır.

Kız kardeşlerin dosyaları, aralarında anı taslakları, resmî ve kişisel yazışmalar, kız kardeşlerin yeraltı faaliyetleriyle ilgili polis raporları ve başkalarının kız kardeşler hakkındaki hatıraları da bulunan pek çok malzeme içerir. Derleme numarası kataloğundaki notlar, zamanında bazı belgelere erişimin kısıtlandığına işaret etse de benim herhangi bir dosya talebim geri çevrilmedi. Kız kardeşlerin Sovyet yetkilileri ve Stalin'le olan çeşitli uyuşmazlıklarına ilişkin olanlar da dâhil olmak üzere, aldığım belgelerin neredeyse hepsi tamdı. Buna karşılık kız kardeşlerin genellikle titiz bir otosansür uyguladığı, yazışmalarından ve hatta anı taslaklarından açıkça anlaşılıyor. Mektuplarda güncel olaylara pek değinilmiyor ve anı taslakları, genel olarak nihai basılı sürümleriyle uyumlu. Kız kardeşlerin yaşamlarını araştıran bir tarihçi için en büyük zorluğa neden olan da, devlet sansüründen çok, işte bu otosansür. Yazıları, yaşamlarına ve deneyimlerine, düşüncelerine ve inançlarına ancak “yarı saydam bir pencere” sunuyor.²⁸

Toplumsal cinsiyet dâhil, çeşitli etmenler bu yarı saydamlığı açıklıyor. Otobiyografi yazarken veya başka tür metinlerde kendilerinden bahsederken kadınlar, kendilerini, kendi eylem veya başarılarını öne çıkarmama eğilimindedir. Gerçekten de genellikle “kendilerini öne çıkarmaktan kültürel olarak menedilmişlerdir”; bunun yerine bütün dikkati, olaylardaki kendi rollerinden başka yere yönlendirmek için çeşitli taktikler kullanırlar.²⁹ Edilgin cümleler ya da çoğul zamirler kullanır, başarılarının nedeni olarak “şansı ya da başkalarının cömertliği”ni öne sürer ve benzer deneyimleri paylaşan bir grubun parçası olduk-

ları gerçeğinin altını çizerler.³⁰ Bu stratejiler farklı tarihsel dönemlerde, farklı uluslardan kadınlar tarafından kullanılmıştır ve bunların arasında, 19. yüzyılın sonlarında “kadın yazarlara karşı yaygın önyargıların” üstesinden gelmek zorunda olan Rus kadınları da vardır.³¹

Muhtemelen Anna ve Mariya'nın yazılarında daha çok etkili olan Bolşeviklik olgusudur. Kadınların kamusal yaşama ve devrimci faaliyetlere tam katılım gösterip çalışmaları hakkında yazmaları Bolşevikler arasında kabul görür ve teşvik edilirdi. Ancak Bolşevizm aynı zamanda, kadınların, yazılarında kendilerini öne çıkarmamaları gerektiği fikrini destekliyordu; çünkü Bolşevikler, (her iki cinsiyetten) devrimcilerin “kendilerini devrimin alçakgönüllü, sadık, görevine bağlı hizmetkârları olarak betimlemeleri gerektiğine” inanıyordu.³² Bireysel başarı iddia etmek, kolektif çabaya ilişkin komünist ideolojiye uygun değildi. Otobiyografilerde bireyin kimliği “kolektif olanın uzantısı” olmalıydı.³³ Bu, aynı zamanda, kişinin özel yaşamına önem verilmemesi gerektiği anlamına geliyordu.³⁴

1930'lara geldiğinde, sadık bir Bolşevik'in gittikçe baskın hâle gelen Lenin kültünü onaylayıp savunması ve aynı zamanda rejimin resmî tarihini izlemesi gerekiyordu. Birçok olay tamamen tabuydu ve diğerleri de parti çizgisine göre yorumlanmalıydı. İdeal Sovyet kadınına ilişkin fikirler de bu yıllarda değişikliğe uğradı; sosyalizmin inşasına kadınların tam katılımının teşvik edilmesinin yanı sıra, kadının aile içindeki rolüyle ilgili daha geleneksel beklentiler öne çıkmaya başladı. Bu da kadınların anı ve otobiyografilerde betimlenişini ve kendilerini yansıtmaları biçimlerini etkiledi. Bu muhtelif kısıtlamalar Anna ve Mariya'nın yazılarına açıkça etki ederek tarihçilerin, kız kardeşlerin devrimin gidişatına ve hatta 1917 öncesi ve sonrasında kendi faaliyetleriyle ilgili görüşlerine dair ayrıntılı bir fikir edinmesini zorlaştırıyor. Üstelik bir de kız kardeşlerin anıları nadiren kişisel yaşamlarına ışık tutuyor.

Bu tip belgeleri yorumlarken, yazarın “güvenilirliğini, gündemini ve bilinçli amacını” değerlendirmenin ötesine geçip bunları, yazarın bir kadın ve bir yazar olarak uygun toplumsal davranışa ilişkin kültürel beklentilerle uyumlanma ihtiyacıyla öz temsil ihtiyacı arasındaki karmaşık ilişkinin sahnesi olarak görmek önemlidir.³⁵ Yazarın kendisine dair algısını gösteren ve makbul içerik kısıtlamalarına incelikli bir direniş sergilediği yöntemlere işaret eden “içsel ipuçları” saptanmalıdır.³⁶ Bolşevik kadınların yazıları söz konusu olduğunda, başarılarını tam anlamıyla takdir edebilmek için “mütevazı dillerinin” ötesine bakmak gerekir.³⁷ Kız kardeşleri ele aldığımızda, onlar Sovyet toplumunda kadının rolüne dair beklentileri karşılayıp hareketin yeraltı yıllarında Lenin’e nasıl yardım ettiklerini bolca yazarak RSDİP tarihinin ihtilafı yönlerine değinmekten kaçınmışlardır. Ancak kız kardeşler bu rol hakkında yazarken kendilerini sadık ve çalışkan Bolşevikler olarak betimleyip Lenin’in yakın çevresinin bir parçası olan yetkin devrimciler olduklarını da belirtebilirlerdi. Ne yazık ki bu kaynakların karmaşık yapısını dikkate almayan tarihçiler, kız kardeşlerin Lenin’in yardımcısı olarak kendi rollerine yaptıkları vurguyu, onların, muhteşem erkek kardeşlerinin edilgin, sadık uyduları olduğuna dair kanıt olarak kullandı.

Kız kardeşlerin mütevazı otobiyografileri başka kaynaklarla karşılaştırıldığında, genellikle Anna ve Mariya’nın rollerinin, kendilerinin öne sürdüğünden daha büyük olduğu görülür. Resmî ve gizli RSDİP yazışmalarının yayımlanmış derlemelerinde kız kardeşlerden çokça bahsedilir ve bunlar, aynı zamanda, Anna ve Mariya’nın, kendi faaliyet ve görüşleriyle ilgili çok daha açık oldukları mektupları da içerir. Lenin kültürünün gelişmesinden önce yayımlanan Sovyet gazete makaleleri de faydalıdır.

Ayrıca kız kardeşlerin yoldaşlarının ve mesai arkadaşlarının anıları da değerlidir; ancak bunların pek azı Lenin kültü ve gü-

neş sistemi mitinin etkisinden ve devrimci şahsiyetleri basma-kalıp anma biçiminden kaçınabildiği için, dikkatle ele alınmaları gerekir. Partinin önde gelen üyeleri ve muhteşem Lenin'in akrabaları olarak Anna ve Mariya etrafında küçük kişi kültürleri geliştirilmiştir. Liljeström, Sovyet belgelerindeki tanıklıklarda düzenli olarak vurgulanan “devrimci kahraman” a ait belirli nitelikleri saptamıştır.³⁸ Devrimci, “son derece çalışkandır ve mutlaka yemek yemesi gerekmez”, “görünümüne ya da kıyafetlerine önem vermez”, “pek az uyur” ve “çok cesurdur”.³⁹ Kız kardeşler hakkındaki tanıklıklar genellikle bu kalıba bağlı kalır.

Lenin ve kız kardeşlere eleştirel yaklaşan tanıklıklar, örneğin Valentinov ve G.A. Solomon'unkiler, bazı yönlerden daha güvenilir olmakla birlikte, yer yer bunlar da sorunludur. Valentinov ve Solomon'un her ikisinin de Lenin'le, sonu anlaşmazlıkla biten dostlukları olmuş, ancak Lenin'e dair eleştirileri onun politik görüşlerine dayanırken, etrafındaki kadınlarla ilgili yargılarına cinsiyetçilik bulaşmıştır. Örneğin Valentinov, kız kardeşlerden, Lenin'e körü körüne sadık olmaları dışında pek bahsetmezken, Solomon, Anna'nın çirkin olduğunu belirtmeyi gerekli görmüştür.⁴⁰ Bu iki yazarın Lenin'in kız kardeşlerine olan tepkisi, parti-nin özgürleşme yönündeki resmî çizgisine rağmen birçok kadın parti üyesinin hissettiği, kadın Bolşeviklere karşı olumsuz ya da en azından dışlayıcı tavra ışık tutar.⁴¹ Bu, Moira Donald'ın işaret ettiği gibi, gerek nicel gerek nitel olarak, yani hem kadın devrimcilerden, hatta önde gelenlerinden bile bahsedilmeyerek, hem de resmedildikleri az sayıda durumda kullanılan olumsuz, cinsiyetçi dilde sık sık dışa vurulur.⁴²

Ruşçada kız kardeşler ve Ulyanov ailesi ile ilgili bol miktarda ikincil derecede önemli malzeme bulunmaktadır. Kruşçev ve Brejnev döneminde yayımlanan metinler Anna, Mariya ve Olga'nın temel yaşam kronolojisini oluşturmanın yanı sıra, birincil kaynak değerindeki malzemeyi belirlemek için de faydalıdır. Ancak bunlar, Ulyanov aile üyelerini çevreleyen kültürten

ağır biçimde etkilenmiş ve Lenin merkezli bir yaklaşıma kaymıştır. Yakın zamanda Rus tarihçiler, kız kardeşleri bağımsız devrimciler olarak araştırmaya başlamıştır ve kız kardeşlerin Sovyet rejimine katkısının hakkını veren yeni bir literatür bulunmaktadır.⁴³

Ne var ki bu, Anna, Olga ve Mariya Ulyanova ile ilgili İngiliz dilindeki ilk çalışmadır. Aynı zamanda tüm Ulyanov ailesinin bütünlük tarihine yapılan ilk katkıdır. Ebeveynler İlya Nikolayeviç ile Mariya Aleksandrovna ve erkek kardeşler Aleksandr ve Dmitriy'in yaşamları ve yaptıklarını araştırmak bu kitabın kapsamı dışındadır. Ancak güneş sistemi mitinin varlığı dikkate alındığında kız kardeşlere odaklanmak makul görülebilir ve tarih sahnesinin ışığını kız kardeş Ulyanov'lara çeviren bu kitapta ortaya çıkacak tipte bir vurgulama, Anna, Olga ve Mariya'nın, erkek kardeşleri Lenin'in "muazzam şahsiyeti"nin arkasından yücelmelerini olanaklı kıldığı için can alıcı öneme sahiptir.⁴⁴

ÇOCUKLUK VE EĞİTİM

Ulyanov kardeşlerin en büyüğü olan Anna, Ağustos 1864'te, İlya Nikolayeviç ile Mariya Aleksandrovna Blank'in çocuğu olarak dünyaya geldi. İlya ve Mariya bir yıl önce evlenmiş ve hem geleneksel hem de liberal-ilerici özellikler taşıyan bir yuva kurmuştu. İlya sık sık evden uzun süre uzak kalmasını gerektiren okul müfettişliği görevinde çok başarılı bir kariyer yürütürken, Mariya evin idaresini üstlenmişti. Aşk birlikteliği olarak görünen bu ilişki, kuşkusuz anlaşarak yapılmış bir evlilikti.¹ Bu tip evlilikler, 19. yüzyıl Rus hukukçuları ve düşünürleri tarafından teşvik ediliyor ve bir deneme yazarı bunu, "gerçek dostluk, karşılıklı saygı ve birliktelikteki tarafların karşılıklı müşfik Hıristiyan desteğine" dayalı olarak tanımlıyordu.² Bu tip bir ilişkinin "evin basiretli bir şekilde idare edilmesini ve çocukların iyi yetiştirilmesini" sağlayacağı savunuluyordu.³

Anna sekiz kardeşin ilkiydi (ikisi doğum sırasında öldü). Onu 1866'da Aleksandr, ardından 1870'te Vladimir, bir yıl sonra Olga, 1874'te Dmitriy ve bundan dört yıl sonra da Mariya izledi.⁴ Ulyanov'lar şefkatli bir ebeveyni. Her ne kadar ailede İlya'nın babaerkil otoritesi kabul görse de –örneğin bu, İlya'nın yokluğunda Mariya'nın çocukları cezalandırmak için onları babalarının koltuğuna oturmaya göndermesi olgusuyla simgeleşiyordu– çocuklarını yetiştirmede ebeveyn olarak birlikte çalışmış ve onlara verdikleri terbiyede eşit etkiye sahip olmuş gibi görünür-

yorlar.⁵ En küçük kızları Mariya İlyiniçna, anılarında anne ve babasının, çocukların önünde asla kavga etmediğini ve onlara karşı her zaman “birleşik cephe” sergilediğini yazıyor.⁶

Bu betimleme, Tumarkin’in güneş sistemi miti yorumuyla çelişiyor. Tumarkin, Ulyanov ailesinde en büyük erkeğin yıldız konumunda olduğunu ve bu statünün o erkek öldüğünde devredildiğini öne sürüyor. İlya’nın 1886’daki ölümünden sonra bu statü, ailede hep çok sevilmiş olan Aleksandr’a ve onun 1887’de idam edilmesinin ardından da Vladimir’e geçmişti.⁷ Her bir yıldız, ailenin geri kalanının sevgisinin, özeninin ve adanmışlığının konusu olarak, ilgi odağı hâline gelirdi.

Anna ve Mariya’nın anıları, ailenin erkek üyeleriyle ilişkilerinin daha ayrıntılı bir betimlemesini sunuyor. Anna’nın babasıyla sevgi dolu bir ilişkisi vardı, ama bu sorunsuz bir ilişki değildi. Babasının düzenli olarak evde olmamasından hoşlanmıyor ve aldığı eğitim konusunda onunla sık sık tartışıyordu.⁸ Bununla birlikte, tatillerde onunla geçirdiği zamanı ve kendisiyle kardeşlerine derslerinde yardım edişini sevgiyle hatırlıyordu.⁹ Ulyanov’ların, sevdikleri bir kişinin hatırasını korumalarına dair karşımıza çıkan ilk örnekte Anna, babasının ölümünden sonra onun ebeveynliğine yapılan eleştiriye karşı çıkmıştır. 1894’te Anna, İlya’nın “ne ailenin yaptıklarını ne de çocuklarının faaliyetlerini bildiğini” öne süren bir yazıyı tekzip etmek için *Simbirsk guberniya gazette*’ye bir yazı göndermiştir.¹⁰

Babasına olan sevgisine rağmen Anna’nın her şeyden önce erkek kardeşi Aleksandr’a bağlı olduğu hatıralarından açıkça görülüyor. Ona olan sevgisi güçlüydü ve olgun, anlayışlı, güvenilir bir örnek olarak ona hayranlık duyuyordu. Ne var ki bunun ötesinde Anna’nın anılarını dikkatle ele almak gerekir; çünkü burada ifade ettiği duyguların, kardeşinin ölümünden duyduğu üzüntü (Çar’a suikast planlamaktan idam edilmişti) ve hatta ona karşı davranışları nedeniyle geriye dönük olarak duyduğu suçlulukla karmaşıklaşıp yoğunlaştığı açıkça görülür. Örneğin bir

keresinde, babasının kendisini ve kardeşini Moskova'ya götürme teklifini geri çevirmesinden duyduğu pişmanlığı dile getirir; pişmandır, çünkü Aleksandr'ın yaşamı “öylesine kısa ve öylesine neşeden uzak!” olmuştur.¹¹

Genelde Anna'nın anıları, kendisiyle erkek kardeşini, kendi aleyhine olacak şekilde karşılaştırma alışkanlığıyla şiddetlenen, Aleksandr'ı gayet olumlu bir bakışla betimleme konusunda anlaşılır bir eğilim sergiler. Anne ve babası, erkek kardeşine ve ona, genç ve deneyimsiz bir öğretmen tuttuğunda Anna, “kaprisli” hâliyle bundan faydalanıp yaramazlık yaptığını itiraf eder.¹² Öğretmenin, anılarında bu davranışa değinmeyip yalnızca çocukların çalışkanlığından bahsettiğini fark edince, “elbette aklında sadece, çocukluğundan beri ödevleri konusunda çok özenli ve ciddi olan Saşa'nın [Aleksandr] kalmış olması mümkündür,” sonucuna varır.¹³ Aralarındaki anlaşmazlıklardan bahsederek hayatı boyunca Aleksandr'dan her zaman saygıyla karışık korku duymadığını göstermeye çalıştığında bile, suçu kendi üstüne alma eğilimindedir.¹⁴

Aleksandr'ı örnek bir genç adam olarak betimleyen Anna, Vladimir'in de çocukken ağabeyine hayranlık duyduğuna ve “genellikle her şeyi ‘Saşa gibi’ yaptığını” işaret ederek şöyle der: “Kendisi başkalarını etkilemek için en küçük bir çabada bulunmasa da, ailemizde hepimiz [...] Saşa'nın son derece istisnai etkisi altındaydık.”¹⁵ Bu son cümle sorunludur; aşağıda açıklığa kavuşturulacağı gibi, örneğin Mariya, Aleksandr'dan Anna gibi etkilenmemiştir.

Valentinov, Anna'nın Aleksandr'a olan sevgisini “histerik” bularak aşağılar. Anna'nın anılarında güneş sistemi mitini ilham kaynağı olarak görmek zor değildir.¹⁶ Ancak Anna'nın erkek kardeşi hakkında neden bu şekilde yazdığını anlamak için, Aleksandr'ın ölümüyle ilgili olayları hesaba katmak önemlidir. Kardeşiyle birlikte hapisteyken Anna, özellikle de Aleksandr idama mahkûm edildikten sonra bile birbirlerini görmelerine

izin verilmediği için yoğun bir ıstırap içindeydi. Aleksandr'a son mektuplarından birinde Anna şöyle yazmıştı: "Dünyada senden iyi, senden şefkatli kimse yok. Bunu yalnızca ablan olarak ben söyleyemiyorum, seni tanıyan herkes böyle diyecektir, benim sevgili küçük güneşim!"¹⁷ Bu olayda Anna'nın ifade ettiği duygudan çok, içinde bulunduğu durum olağanüstüydü. Doğal olarak Aleksandr'ı rahatlatıp ona moral vermek istiyordu. Gerçekten de mektubunun, hem yazanı hem de alanı rahatlatma niyetiyle "ruhundan kopan bir çığlık" olduğunu kendisi söylemişti.¹⁸ Aynı dönemde Aleksandr'ın Anna'ya yazdığı mektup, bunların ona son sözleri olduğuna dair benzer bir farkındalığı sergiliyordu. Şöyle diyordu: "Tüm kalbimle sana mutluluklar diliyorum. Elveda canım, pek çok sevgilerimle."¹⁹

Anna, Aleksandr'ın idamından sonra hiçbir zaman tamamen toparlanamadığını kendisi de kabul ederek şöyle yazmıştı: "Kardeşim hayatımda o kadar özel bir yere sahipti ki, uzun yıllar, anılarımı kaydetmek benim için eski yaraları fazlasıyla yeniden deşmek gibiydi ve bu nedenle de olanaksızdı."²⁰ Anna'nın kalıcı kederini başkaları da fark etmişti. Buna tanık olan biri, 1920'lerde Anna'ya Aleksandr'ı sorduğunda verdiği tepkiyi şöyle anlatmıştı: "Büyük bir heyecanla Anna ondan bahsetmeye başladı. Aleksandr İlyiç'le ilgili soruyla, farkında olmadan derin bir ruhsal yaraya dokunduğumu ve yoğun anıları körüklediğimi anladım."²¹ Aleksandr'la ilgili anılarında Anna'nın üslup ve biçimini, Ulyanov kadınlarının erkek yakınlarına özel bir statü verme eğiliminden çok, onun çektiği acı açıklar. Anna'nın, Aleksandr'a olan sevgisini hiçbir şekilde başkasına aktarmadığı ya da kaybetmediği de açıktır. Böyle olsaydı, vaktinden önce büyüyen küçük erkek kardeşi Vladimir muhtemelen bu sevgiye sahip olamazdı. İkisinin, hayatları boyunca çalkantılı bir ilişkisi oldu, ancak çocukken Anna "onun alaycılık eğiliminden, densizliğinden ve küstahlığından" hoşlanmazdı.²²

Aksine, Mariya sevgisini aktarmış olabileceğini öne sürerek şöyle yazmıştı:

Muhtemelen Vladimir İlyiç'e düşkünlüğümün artmasının sebebi, ben neredeyse sekiz yaşındayken ölen babama olan sevgimi ona aktarmış olmamdır. Babam [...] biz çocuklarla koşup oynamayı gerçekten severdi. En küçüğü olarak benimle bolca zaman geçirirdi. Vladimir'in de çocuklara karşı tutumu babama benzerdi.²³

Buna karşılık Mariya başka bir yerde şöyle bir itirafta bulunmuştu: “Babamın etkisini pek az hissettim, çünkü o öldüğünde henüz sekiz yaşında bile değildim. Büyük ağabeyimin ölümünün nedenlerini de tam anlamıyla bilinçli olarak anlamıyordum.”²⁴ Bu ifadeden, herhangi bir şekilde yakın ve kalıcı ilişki kurduğu ilk Ulyanov erkeğinin Vladimir olduğu anlaşılacaktır. Mariya bunu şöyle anlatmıştı:

Vladimir İlyiç'e karşı bir anlamda tamamen özel duygularım vardı: bir tür tapınmayla birlikte içten bir sevgi. [...] Bana hiç sert davranmazdı, tam tersine, ailenin en küçüğü olarak beni şımartırdı.²⁵

Mariya'nın Vladimir'e karşı duyguları, ailenin erkek üyelerine otomatik bir adanmışlıktan kaynaklanmıyordu. Gerçekte Mariya, en küçükleri olarak onu şımartan ve koruyan şefkatli ağabeyine tamamen doğal bir sevgi duyuyordu. Mariya'nın Vladimir için, “hayatım boyunca üzerimde çok büyük bir etkisi oldu” diye yazması, iki kardeşin yetişkinlik yaşamlarının büyük bölümünü birlikte geçirdikleri düşünüldüğünde şaşırtıcı değildir.²⁶ Anna'nın Aleksandr'la ilgili anıları gibi, Mariya'nın anıları da Vladimir'in ölümünden sonra yazılmış olması gerçeğinin etkisi altındadır (bkz. 6. Bölüm).

Güneş sistemi mitinin bir diğer sorunlu yanı da Mariya Aleksandrovna'nın ailedeki otoritesini dikkate almıyor olmasıdır. 1890'larda devrimci hareket sırasında aileyle tanışan Solomon, Ulyanov ailesinde “annelik kültür” olduğunu ifade et-

mişti.²⁷ Bu ifade başka çağdaşları tarafından da desteklenmişti; onlar da Mariya Aleksandrovna'yı "ailenin reisi" olarak görüyordu.²⁸ Onun merkezî konumunu belirleyen, çocukların eğitmeni olarak önemli rolünün yanı sıra çocuklarla babalarından çok daha fazla zaman geçirmesiydi. İlya'nın erken ölümü, Mariya Aleksandrovna'nın tek başına ebeveynlik yapması (ve yegâne gelir kaynağı olması²⁹) anlamına geliyordu. Sonrasında çocuklarını polise karşı korumuş, sürgünde onlara eşlik etmiş ve devrimci faaliyetlerine destek olmuştur.

UlyanovailesindekianaerkiileğilimMariyaAleksandrovna'nın ölümünden sonra da devam etti. En büyük kardeş olarak Anna, sıklıkla ailenin reisi olarak betimlendi. Anna'nın biyografisini yazan E. İa. Drabkina şöyle diyor:

[Anna] tüm kardeşlerin en uzun yaşayanı oldu [gerçi Mariya ve Dmitriy ondan sonra öldü] [...] Kardeşleri gözünün önünde büyüdü; yeniyetme, genç, olgun devrimci savaşçılar hâline geldiler. Onların kişilik ve inançlarının biçimlenişini izledi.³⁰

Annesi hayattayken bile Anna, küçük kardeşlerinin sorumluluğunu paylaştı. Vladimir'in geleceğine ilişkin kararlarla ilgilenip onun üniversiteye gitmesi gerektiğini kabul etti. Solomon, Mariya Aleksandrovna'nın yokluğunda Anna'nın aileye "hükmettiğini" yazmıştır.³¹ Sonraları, Mariya Aleksandrovna hastalandığında Anna onun bakımını üstlenme eğilimindeydi.³² 1920'lerde Anna artık kendi ailesinin büyükannesiydi; ama kardeşi Dmitriy'in çocukları ve kocası Mark Yelizarov'un kardeşinin torunu olan A.A. Puşkova ile yakından ilgileniyordu.³³

Güçlü anaerki kişiliklerin varlığı bir yana, çoğu aile gibi Ulyanov ailesi de içinde farklı ilişki ve gerilimler barındıran, akışkan ve dinamik bir yapıya sahipti. Kardeşler arasındaki ilişkilerde çocuklar, doğal olarak kız-erkek çiftlerine ayrılmıştı ve bu çiftlerden birincisi ile ikincisi arasında dört yaş, ikincisi ile üçüncüsü arasında üç yaş fark vardı.³⁴ Yaşları en yakın olan

kardeşler oyun arkadaşı olmuştu: bahsettiğimiz gibi Anna ile Aleksandr ve Olga ile Vladimir. Çocukken bu ikililer birbirinden ayrılmaz ve birlikte şamatalı oyunlar oynardı. Babasının “şen şakrak” diye tanımladığı Olga o kadar hareketliydi ki, akşam yatağa girmekten nefret ederdi.³⁵ Ama yine de derslerini ihmal etmiyordu ve Anna’ya göre, Vladimir’in okuldaki son yıllarında sıkı çalışmasını sağlayan, Olga’nın bilinçli bir öğrenci olarak ona iyi örnek olmasıydı.³⁶ Sonraları yakınlaştılar da Dmitriy ile Mariya arasındaki dört yaş fark, Mariya henüz çok küçükken Dmitriy’in Olga ve Vladimir’le oynadığı anlamına geliyordu.

Ailede yetki ve ayrıcalıkları belirleyen, yaşa dayalı bir hiyerarşi de vardı. Aleksandr’la ilgili anılarında Anna şöyle der: “Küçük kardeşler hep büyük kardeşlerin etkisi altındaydı.”³⁷ Örneğin, aile gazetesi *Subbotnik*’in hazırlanması iki büyük kardeşin sorumluluğundaydı.³⁸ Babaları, Volga boyunda arabayla gezintilere en büyükleri götürürdü, küçük çocukları götürmezdi. Anna, anılarında anne babası ve “en büyük dört [kardeşiyle]” geçirdikleri “keyifli” akşamları yazmıştı.³⁹ Belki de buna tepki olarak, küçük kardeşler büyükleri kasten oyunlarına almaz, eğlencelerini onlardan gizli tutardı.⁴⁰ Çoğu zaman tek başlarına oynamaktan başka çareleri yoktu; çünkü yaşları gelen büyük kardeşler, eğitimlerine devam etmek için evden ayrılıyordu. Olga’nın arkadaşı, Olga’yla birlikte Vladimir ve Dmitriy’le oynamalarını şöyle hatırlıyordu: “En büyükleri Aleksandr ile Anna orta öğrenimlerini tamamlamış ve eğitimlerine devam etmek için Petrograd’a gitmişti. Elbette biz ufaklıklar onları pek görmezdik.”⁴¹

Kardeşler arasındaki bu yaş hiyerarşisinin önemi ya da bunun farkındalığı, Anna’nın anlattığı küçük bir olayda açığa çıkar. Üniversitede Latince öğrenmesi gerekiyor ama zorlanıyordu. Böylece okulda Latince öğrenmiş olan Vladimir’den yardım istedi. Bu konuda şunları yazmıştı: “Tek başıma sorunumun üstesinden nasıl geleceğimi bilemeyip yardım için kendi işini sorunsuzca halledebilen küçük kardeşime koşmak, tabii, bece-

riksizlik hissi veriyordu.⁴² Solomon, kardeşler arasındaki yaş farkının, başkalarının kabul ettiğinden çok daha fazla zorluğa neden olduğunu öne sürüyor. Anna'nın Mariya'ya her zaman "müsfik bir küçümsemeyle" yaklaştığını vurgulayıp bir keresinde Vladimir'in kendisine, Mariya ve Dmitriy'in aptal olduklarını söylediğini iddia eder.⁴³ Ulyanov ailesiyle ilgili bu açıklamaya pek az kişi katılır; ancak beklenebileceği gibi, kardeşler arasında genellikle huy farklılığından kaynaklanan anlaşmazlıklar vardı. Örneğin Aleksandr ve Anna benzer kişiliklere sahipti; her ikisi de sessiz, içe dönük ve hatta "melankolik"ti.⁴⁴ İkisi de, "fevri" ve haşarı Vladimir'le pek anlaşamazdı; ama Aleksandr'ın Olga'ya karşı zaafı vardı.⁴⁵

Kız kardeşlerin arasındaki yaş farkı ilişkilerini etkiliyor, genç yaşlarında birbirlerine sırdaş olmalarının önüne geçiyordu. Bu yaş farkı, Mariya'nın üniversitede okuyan Olga'ya yazdığı bir mektupta açıkça ortaya çıkar. Mariya'nın okul yaşamına ilişkin anlattıklarıyla yetişkin Olga'nın üniversite hayatı arasında pek az ortak yön vardır.⁴⁶ Ancak Olga, okul arkadaşı A.F. Şçerbo'ya yazdığı bir mektupta itiraf ettiği gibi, evden uzaktayken Mariya ve Anna'yı özliyordu: "Keyifsizim [...] Annemle kız kardeşlerim olmadan yaşamaya alışkın değilim."⁴⁷ Aleksandr'ın idamından sonra yaşanan gerilim, Anna ile Mariya'nın ilişkisine zarar vermeye başlamıştı. Anna, Mariya'nın ödevlerine yardım etse de yaşadığı keder ve gerginlik sık sık "[her ikisine de] azap veren fevranlarla" patlak veriyordu.⁴⁸ Her şeye rağmen kız kardeşler birbirine sevgi dolu mektuplar yazıyor ve yetişkinliğe adım attıkça daha da yakınlaşıyorlardı.

Dolayısıyla Ulyanov ailesi, Vladimir'in hatta herhangi bir aile üyesinin yürüncesinde dönmenin çok ötesinde, çeşit çeşit ilişkilerin serpildiği sıkı sıkıya bağlı bir bütündü. Benzer şekilde, "sevgi dolu bir beklentiyle yüreklendirilen" sadece Vladimir değildi.⁴⁹ Ulyanov kardeşlerin hepsi, özellikle okul ödevleri ve ders çalışma söz konusu olduğunda, ebeveynleri tarafından yü-